

*Форосяний Андрій Володимирович,
доцент кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук*

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ БЕЗ УХВАЛИ СЛІДЧОГО СУДДІ, СУДУ

Затримання особи у кримінальному процесі є актуальним і дискусійним питанням. Ряд проблем пов'язаних з відсутністю чіткого і зрозумілого законодавчого регулювання проведення затримання потребують якнайшвидшого вирішення для забезпечення ефективної роботи органів досудового розслідування, оперативних підрозділів у кримінальному провадженні.

Затримання особи у кримінальному процесі досліджували такі вчені-процесуалісти як А.Я. Дубінський, В.П. Бірюков, О.І. Білоусов, Н.С. Карпов, Ю.В. Лук'яненко, В.О. Малярова, Є.І. Макаренко, О.Г. Олександровський, М.А. Погорецький, М.М. Сербін, В.М. Тertiшник, А.П. Черненко, О.К. Чернова та ін. Разом з тим ряд правових проблем залишаються дискусійними і потребують вирішення на законодавчому рівні.

Метою статті є аналіз кримінального процесуального законодавства з метою встановлення проблем затримання особи без ухвали слідчого судді, суду і визначення можливих шляхів їх вирішення.

Кримінальний процесуальний кодекс (далі КПК) не містить визначення затримання. Відповідно до ч. 2 ст. 176 КПК затримання є тимчасовим запобіжним заходом, який застосовується у встановленому порядку. Не дивлячись на те, що КПК визначає затримання запобіжним заходом визначення сутності затримання є одним з найбільш дискусійних питань серед науковців. Ряд вчених таких як В.В. Бабурін, А.П. Гуляєв, С.А. Данилюк, В.О. Малярова, Є.І. Макаренко та ін. вважають, що затримання є слідчою дією і способом збирання доказів. Інші вчені такі як, Л.М. Лобойко, А.П. Черненко, А.К. Чернова та ін. вважають затримання тимчасовим запобіжним заходом.

Так Є.І. Макаренко зазначає, що затримання це комплекс дій із захоплення, обеззброєння і доставки затриманого до компетентного органу, що супроводжується фіксацією факту, обставин і результатів затримання шляхом відеозапису та їх остаточного юридичного оформлення у вигляді відповідного протоколу [1, с.124].

О.І. Білоусов напроти виходячи з превентивної мети затримання визначає його як запобіжний захід, що має короткотривалий характер [2, с.43], що на законодавчому рівні обмежено часовими рамками, у межах, яких слідчий прокурор зобов'язані прийняти відповідне рішення, а саме: на протязі двадцяти чотирьох годин або повідомити особі про підозру, або звільнити її.

Ф.М. Кудін визначає затримання особи як захід процесуального примусу і як слідчу дію [3, с.36].

Оцінюючи ці і інші думки науковців і практику роботи правоохоронних органів слід вважати затримання саме слідчою дією а не тимчасовим запобіжним заходом. На етапі фізичного захоплення особи при вчиненні кримінального правопорушення про що повинен бути складений відповідний протокол метою є саме припинення злочину і фіксація обставин затримання, що повинно бути ефективним доказом у подальшому кримінальному провадженні. Відповідно

необхідно внести зміни до КПК з метою визначення затримання як невідкладної слідчої дії, яка проводиться з метою захоплення, і доставлення затриманого до компетентного органу, що супроводжується фіксацією факту, обставин і результатів затримання у відповідному протоколі.

Якщо визначити затримання як слідчу дію необхідно передбачити у законі можливість її проведення до початку досудового розслідування. Адже відповідно до ч. 3 ст. 214 КПК здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом.

Відповідно до КПК України затримання може бути проведено до початку досудового розслідування (ст. 207, 208). Також передбачено можливість проведення особистого обшуку затриманої особи (ч. 3 ст. 208 КПК). Виникає питання про законність такого обшуку, так як обшук це слідча дія, а як вже було зазначено раніше проведення слідчих дій до початку досудового розслідування заборонено (ч. 3 ст. 214 КПК). Це питання потребує чіткого визначення в законі. При затриманні особи повинна бути можливість негайно провести особистий обшук особи і така можливість повинна бути передбачена законом.

Наступна проблема затримання полягає у відсутності підстави у КПК для затримання особи, про які є точні дані, що вона має при собі вогнепальну зброю, наркотичні засоби, вибухівку тощо. Відповідно до ч. 1 ст. 208 КПК уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках: 1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; 2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин; 3) якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесенного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України.

Необхідність кримінально-процесуального затримання особи про яку є фактичні дані, що вона має при собі наркотичні засоби, зброю, вибухові речовини є і лише збільшується. На практиці невизначеність у законі призводить до того, що для фіксації факту наявності у особи наркотичної речовини у деяких випадках оперативні співробітники викликають на місце події слідчо-оперативну групу, яка проводить огляд місця події, під час якого оглядає особу, яка «добровільно» видає наркотичні засоби. Законність такого огляду місця події сумнівна і результати такої слідчої дії можуть бути предметом оскарження стороною захисту з метою визнання результатів слідчої дії недопустимими. Для уникнення подібних проблем пропонується доповнити ч. 1 ст. 208 КПК новою підставою для проведення затримання.

Таким чином, підводячи підсумки слід сформулювати наступні висновки. Правова регламентація затримання особи без дозволу слідчого судді, суду потребує уточнення і доповнення. Зокрема слід сформулювати наступне визначення затримання уповноваженою службовою особою у КПК, - затримання уповноваженою службовою особою є невідкладною слідчою дією, яка проводиться з метою захоплення, і доставлення затриманої особи до компетентного органу, що супроводжується фіксацією факту, обставин і результатів затримання у відповідному протоколі. Необхідно передбачити у КПК можливість проведення

обшуку особи до початку досудового розслідування при затриманні. Вважаємо за необхідне передбачити можливість проведення затримання при наявності фактичних даних про те, що особа має при собі зброю, наркотичні засоби, вибухові речовини тощо. Разом з тим, зазначені проблеми потребують подальшого наукового дослідження з метою вдосконалення кримінального процесуального законодавства та практики застосування затримання у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел:

1. Є.І. Макаренко Затримання підозрюваних у вчиненні злочинів: проблеми теорії, законодавства і практики його застосування в Україні / Є.І. Макаренко // Вісник академії митної служби України. Сер. : Право. - 2012 № 1 С.123-131.
2. Білоусов О.І. Затримання підозрюваного у кримінальному процесі України: монографія / О.Білоусов, С.М. Смоков - Одеса, 2009 - 112 с.
3. Кудин Ф.М. Об основаниях задержания и его производстве до возбуждения уголовного дела: сборник ученых трудов [Проблемы уголовнопроцессуального права]/ Ф.М. Кудин. - Свердловский юридический институт. - Свердловск, 1971. - вып. 15 - С.36.